

Jagoda Górecka*

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Inkarnacje tożsamości młodzieży w przestrzeni mediów społecznościowych

KEYWORDS

adolescence, youth identity,
autocreation, social media,
virtual reality

ABSTRACT

Jagoda Górecka, *Inkarnacje tożsamości młodzieży w przestrzeni mediów społecznościowych* [*The incarnations of youth identities in the social media reality*]. *Kultura – Społeczeństwo – Edukacja* nr 2(24) 2023, Poznań 2023, pp. 251–268, Adam Mickiewicz University Press. ISSN (Online) 2719-2717, ISSN (Print) 2300-0422. <https://doi.org/10.14746/kse.2023.24.2.14>

Adolescence is a period of transition between the child identity to more complex and coherent structure of oneself. A mature identity is shaped throughout the entire life and refers to the broader context of reality. The contemporary youth research orientations indicate the psychological, social and cultural dimensions as an inextricably interconnected. The article presents a contemporary concepts of youth identity in the reality of social media. The aim is to consider the significance of social media platforms for creating self-identifications and personal images. In the era of digital communication and visual culture, the role of autocreation has become an explicit component of manifesting ones identity. In the postmodern concepts of identities the social construction and subjective creation has been indicated as well as emerging ideology of consumerism. Although, the contemporary youth studies put the focus on digital media and new technologies, there is a growing need of deeper insights of the dynamic changes of personality and teenage identities in relation to social media sites.

* ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9590-4085>.

Wprowadzenie

Współczesne zjawiska społeczne zorientowane wokół cyberprzestrzeni stanowią istotny rezerwuwar problemów badawczych w perspektywie edukacji i pedagogiki młodzieży. Popularność mediów społecznościowych i rosnąca zależność od nowych technologii wśród nastolatków wpływają nie tylko na warstwę codziennych wyborów i zachowań, ale trwale pozostawiają ślad w sposobach myślenia o świecie, samych sobie i innych. Globalizująca i digitalizująca się przestrzeń życia codziennego na czele z interaktywnymi mediami społecznościowymi stanowi znaczący element w budowaniu obrazu własnej osoby. *Nowe nowe media* Paula Levinsona trwale zmieniły sposoby komunikacji i interakcji społecznych; zaakcentowały rolę nieustannego „stawania się” w rzeczywistości wirtualnej, której integralną cechą jest pojawianie się innowacyjnych form komunikacji. Prowadzi to przede wszystkim do zacierania się tego, co rzeczywiste i nierzeczywiste, a żeby uściślić – tego, co realne i wirtualne. Twórcom w przestrzeni internetowej z początku przyświecały idee anonimowości, autentyczności i autonomii, ukrywali się oni bowiem za wymyślonymi postaciami wirtualnymi. Wraz z powstaniem social mediów granica pomiędzy tym, co wirtualne, i tym, co realne, zaczęła się zacierać; promowano kreowanie „siebie”, co spotęgowało zjawisko nakładania się dwóch rzeczywistości, które od tego czasu się uzupełniały, a nie stały w opozycji (Eichhorn, 2019, s. 64). Hiperrzeczywistość Jeana Baudrillarda stanowi jedną z egzemplifikacji współczesnych form uczestnictwa w kulturze symbolicznej, a teoria powstała w czasie rozkwitu myśli postmodernistycznej wciąż stanowi aktualną matrycę odniesień (Tolentino, 2019, s. 20).

Kształtowanie się tożsamości osobistej i kolektywnej jest jednym z zadań rozwojowych młodego człowieka wchodzącego w okres adolescencji i wczesnej dorosłości. Według wiodących i najlepiej rozpoznanych badawczo teorii tożsamość człowieka zależy od czynników psychicznych, społecznych oraz kulturowych, co oznacza, iż czynniki wewnętrzne odgrywają tak samo istotną rolę, jak bodźce i zjawiska zewnętrzne. Względne uformowanie się własnego „ja” jednostki następuje po próbie separacji od przekonań i zachowań rodziców czy grupy rówieśniczej, co daje możliwość otwarcia się na kolejne etapy samorozwoju. Współczesny model kultury indywidualistycznej, wysoce konkurencyjnej, zanurzonej w konsumpcji i masowości, stawia nowe wyzwania przed dorastającą młodzieżą, która musi sprostać społecznym, psychologicznym i kulturowym wyzwaniom tożsamościowym. W permanentnie zmieniającej się rzeczywistości determinowanej przez nowe technologie i Internet zadanie to wydaje się być dalece trudniejsze, a przynajmniej obarczone koniecznością dekonstrukcji utartych schematów na

rzecz wyłonienia nowych obrazów samego siebie. Wielość wyborów i wciąż obecne w kulturze masowej echa postmodernistycznego rozproszenia, niestabilności i ambiwalencji potęgują osobiste zagubienie i lęk związane z podjęciem zobowiązania wobec siebie¹. Rozpoznane przez Agnieszkę Cybal-Michalską przejście od tożsamości statycznej, konstruowanej linearnie, będącej kontynuacją oświeceniowych i modernistycznych idei postępu, do rozproszonej, niestabilnej i dynamicznej tożsamości zanurzonej w rzeczywistości globalnej, przeniosło akcent w powszechnym postrzeganiu identyfikacji „ja”. Ponowoczesne koncepcje tożsamości próbują uchwycić nie tylko teoretyczne kryteria, ale również praktyczne implikacje w odniesieniu do szerokiego kontekstu globalnego. Jednymi z nich są inkarnacje tożsamości w rzeczywistości nowych mediów, w szczególności mediów społecznościowych (Cybal-Michalska, 2014, s. 52). Kreowanie swojego wizerunku, wpływanie na obraz samego siebie, autokreacja w przestrzeni wirtualnej stanowi kontynuację ponowoczesnego dyskursu na temat tożsamości, która w Baumanowskiej koncepcji przeszła od fazy pewności i stałości społeczeństwa przemysłowego do pełnej elastyczności i podmiotowej kreacji zależnej od socjokulturowego kontekstu (Cybal-Michalska, 2014, s. 51–52). Współczesna młodzież poddawana jest globalnym transformacjom, w tym ekspansji nowych technologii i mediów społecznościowych, które potęgują „doświadczenie zapośredniczenia” (Anthony Giddens) (za: Jarczyńska, 2021, s. 153–154).

Pytania o tożsamość w perspektywie mediów społecznościowych

Margaret Mead już w latach 70. XX wieku wskazywała, iż zagadnienie poszukiwania swoich identyfikacji i kształtująca się dojrzała tożsamość młodego pokolenia zależy od sytuacji historycznej, jak również od poziomu rozwoju technicznego społeczeństwa (Mead, 1978, s. 100). Rozłam międzypokoleniowy pogłębia się wraz z przemianami kulturowymi i postępem technologicznym, który jest wiodącą determinantą fluktuacji wewnątrz generacji. Młodzi ludzie, w przeciwieństwie do swoich dziadków i rodziców, stają się aktorami odgrywającymi główne role w swoich cyfrowych spektaklach. W przyszłości okres adolescencji widziany będzie wyłącznie przez pryzmat tego, co tworzone jest przez dzieci i młodzież (Eichhorn, 2019, s. 50). Następuje wyraźne przejście od kultury młodzieżowej opowiadanej

¹ Termin *zobowiązanie*, rozumiany na gruncie psychologii rozwoju, obok pojęcia „kryzysu”, jako istotny i konieczny etap rozwojowy w etapach kształtowania się tożsamości osobistej jednostki, nawiązujący do koncepcji Jamesa E. Marci (za: Brzezińska, 2000, s. 242).

przez dorosłych do kultury, o której mówią młodzi we własnym imieniu (przejście od kultury postfiguratywnej do kultury prefiguratywnej). Współcześni nastolatki wchodzi w dorosłość z ogromnym bagażem danych cyfrowych na swój temat, który znajduje się w serwisach społecznościowych, co daje zupełnie inne możliwości rozwoju tożsamościowego, niż miało to miejsce u w przypadku starszych pokoleń. Zasób zdigitalizowanych wspomnień powoduje ciągłość tożsamościową, narzuca odpowiedzialność za swoje czyny z przeszłości i tym samym stawia pewne trudności w kształtowaniu swoich dojrzałych identyfikacji (Eichhorn, 2019, s. 101). Stąd zasadne jest pytanie Mead: „Z jaką przeszłością, terażniejszością i przyszłością może się utożsamić młody człowiek szukający ideałów?” (Mead, 1978, s. 3). Jeśli przyjąć za Mead, że współcześnie głównym wyznacznikiem przemian rozwojowych młodych ludzi jest kultura prefiguratywna na czele z postawą proaktywności i spojrzenia w przyszłość, to można zauważyć, jak niebagatelną rolę odgrywają nowe media w budowaniu tożsamości młodzieży. Pytanie o to, czym jest terażniejszość i przyszłość, z którą się identyfikuję, jest pytaniem o to, w jakim świecie pragnę żyć. Nadrzędne pytanie o tożsamość jednostki: „Kim jestem?” w rzeczywistości globalizującego się społeczeństwa i rosnącej digitalizacji implikuje raczej pytanie: „Kim chciałbym/chciałabym być w niedalekiej przyszłości?”. W wymiarze psychologicznym, a nie antropologii kulturowej Margaret Mead, pojawiają się analogiczne pytania. W teorii psychospołecznej Erika Eriksona pytania o tożsamość brzmią: „Kim jestem?” oraz „Kim mogę być w przyszłości?” (Erikson, 1997, za: Czerwińska-Jasiewicz, 2015, s. 48). Koncepcja Eriksona silnie podkreśla rolę kryzysu w formowaniu się dojrzałszej i stabilniejszej tożsamości, a okres matoryjny stanowi jeden z ważniejszych przełomowych etapów rozwojowych człowieka, podczas którego następują rewolucyjne zmiany osobowościowe, a nawet światopoglądowe.

Orientacja na przyszłość jest ważnym komponentem kultury masowej, jak również indywidualnych zadań rozwojowych młodych ludzi żyjących w najszybciej zmieniających się czasach w całej historii. Cybał-Michalska proponuje następujące rozumowanie: podstawowym pytaniem o tożsamość pozostaje kwestia „Kim jestem?”, by w kolejnym kroku przeformułować je na pytanie kontrastowe: „Kim jestem, skoro jestem tak różny od innych?” lub też „Kim jestem, skoro inni są tak różni ode mnie?”. Tu pojawia się zagadnienie różnicy jako fenomenologicznej kategorii separującej „ja” od „nie-ja”². Następnie przechodzimy do pytania grada-

² Korzeni takiego myślenia filozoficznego należy upatrywać w koncepcjach niemieckiego filozofa Johanna Fichtego oraz później tworzącego francuskiego myśliciela Paula Ricoeura. W polskiej literaturze warto wspomnieć o „filozofii różnicy” Barbary Skargi rozwijanej na kanwie tradycji fenomenologii nurtu dialogicznego.

cyjnego: „Kim jestem, skoro cechy charakteryzujące ludzi rozkładają się tak nierówno?”. Wreszcie można zapytać: „Kim jestem w tym tak szybko zmieniającym się świecie?”. Ostatnie pytanie dynamiczne podkreśla rolę kontekstu globalizacji i procesów akcelerujących doświadczenia życiowe, które towarzyszą myśleniu o tożsamości indywidualnej i grupowej (Cybal-Michalska, 2006, s. 80–81). Podmiot poszukujący odpowiedzi na złożone pytanie o tożsamość w świecie globalizacji zmuszony jest, po pierwsze, zdefiniować siebie w relacji do świata oraz, po drugie, zdefiniować rzeczywistość, w jakiej żyje. Subiektywna ocena własnego miejsca w świecie oraz „ja” jako aktywny podmiot prospektywnych zmian społeczno-kulturowych stanowi wyraz orientacji proaktywnej, która łączy się z koncepcją kultury prefiguratywnej.

Jeśli podążać dalej tropem pytań o tożsamość, można podać w wątpliwość kwestie świadomej partycypacji w przestrzeni wirtualnej, tj. mediów społecznościowych, gier wideo oraz narzędzi sztucznej inteligencji. Pytanie o orientację na przyszłość w kontekście cyberprzestrzeni może zatem brzmieć: „Kim jestem w rzeczywistości fizycznej, a kim jestem w rzeczywistości wirtualnej?”. Takie podejście do tematu tożsamości w mediach prowadzi do szeregu innych kwestii związanych z autokreacją, przywiązaniem do wizerunku publicznego, koloryzowaniem swojej osoby i ubarwianiem sytuacji życiowych prezentowanych w Internecie. Te i wiele innych kwestii porusza w swym eseju Jia Tolentino, która zadaje pytanie: „W jaki sposób powstaje Internet, że poczucie tożsamości ulega zniekształceniu?” (Tolentino, 2019, s. 16). Autorka stawia hipotezę, iż sfera internetowych blogów, forów i serwisów społecznościowych funkcjonuje w taki sposób, że użytkownicy świadomie bądź mniej świadomie kształtują swoje identyfikacje w zależności od treści, jakie otrzymują. Obok zagadnienia tożsamości podejmuje również próbę dookreślenia zjawisk, jakie mają miejsce w przestrzeni wirtualnej na kanwie wydarzeń polityczno-społecznych, szczególnie w odniesieniu do amerykańskiej sceny politycznej. Stawia więc pytania o to, w jaki sposób Internet zachęca użytkowników do nadawania nadmiernej wartości swoim opiniom, jak Internet potęguje poczucie antagonizmów społecznych, jak Internet umniejsza poczucie społecznej solidarności oraz, wreszcie, jak Internet niszczy nasze poczucie skali (Tolentino, 2019, s. 16).

Przemiany tożsamościowe wieku adolescencji

Rozpatrywanie zagadnienia tożsamości, szczególnie kształtowania się jej w wieku młodzieńczym, wymaga odwołania się do psychologicznego wymiaru rozwoju człowieka. Na wstępie warto zauważyć, iż formowanie się tożsamości przebiega

w ciągu całego życia, a nie stanowi zamkniętego procesu w czasie okresu dojrzewania. Ważnym momentem jest czas wczesnej dorosłości, który odpowiada w znacznej mierze za kształtowanie się osobowości, przejście do myślenia formalnego i postformalnego, a także pojawiają się załączki uspołniające się tożsamości wraz z indywidualnym systemem wartości, podwalinami światopoglądu i moralności (Brzezińska, 2000, s. 239; Czerwińska-Jasiewicz, 2015, s. 24). Dlaczego zatem adolescencja i wczesna dorosłość wskazywane są jako kluczowy moment w budowaniu tożsamości osobistej każdego człowieka? Wydaje się, iż młody człowiek przechodzący dynamiczne zmiany psychiczne, fizyczne i społeczne urzeczywistnia siebie poprzez określone zachowania, preferencje czy sposoby myślenia i stawia stabilny fundament pod dalszą pracę nad własną osobą. Maria Czerwińska-Jasiewicz nazywa to „szkieletem”, który stanowi o kolejnych etapach rozwojowych jednostki i jej psychicznej oraz społecznej adaptacji (Czerwińska-Jasiewicz, 2015, s. 24). Kolejnym argumentem pojawiającym się w refleksji nad tożsamością młodego człowieka jest kwestia kryzysu, czyli załamania osobowości, która podlega chaotycznym, burzliwym i nieprzewidywalnym procesom psychofizycznym. *Kryzys wieku młodzieńczego* bądź *kryzys okresu dorastania*, niekiedy określane mianem buntu młodzieńczego, kojarzony jest często z trudnym czasem przełomu, jednak należy zauważyć, iż psychologowie nie wartościują owych przemian, a kryzys w wymiarze psychologicznym ma charakter neutralny, a nawet pozytywny. Rozumiany jest jako punkt zwrotny i okres przełomowy, który wnosi nowe jakości do życia jednostki. Kryzys tożsamości w koncepcji psychospołecznej Erika Eriksona stanowi integralny komponent dojrzewania jednostki – samookreślenia siebie, własnych cech i możliwości, po określenie swojego miejsca w grupie i społeczeństwie (Erikson, 1997, za: Czerwińska-Jasiewicz, 2015, s. 48).

Na gruncie psychologii rozwoju zauważa się, że tożsamość definiowana jest przez pryzmat doświadczeń, poglądów i przeżyć w odniesieniu do własnej osoby. Co więcej, tożsamość indywidualna rozwija się w dwóch obszarach: tożsamości osobistej i grupowej, czyli struktury „ja” i struktury „my”. Pierwszy rodzaj tożsamości związany jest z postrzeganiem siebie i identyfikowaniem się z celami i wartościami. Mówimy tu więc o osobistych przekonaniach, zainteresowaniach, potrzebach, motywach i wartościach, sposobach myślenia i kryteriach oceny, które składają się na integralny obraz podmiotu. Nie bez znaczenia są również indywidualne wyobrażenia i projekcje jednostki na swój własny temat oraz własnego miejsca w świecie. Stałość i spójność tożsamościowa wyznacza etap formowania się „ja”, w którym pewność siebie i własnych wyborów, akceptacja i poczucie wartości stanowią o dojrzałej i uformowanej identyfikacji (Brzezińska, 2000, s. 239–240).

Drugim aspektem formowania się tożsamości osobistej jest wytworzenie identyfikacji społecznej, czyli poczucia bycia elementem większej, społecznej całości. Taki rodzaj tożsamości polega na tworzeniu więzi społecznych i dążeniu do wspólnych (wspólnotowych) celów i wartości. To złożony, zintegrowany system powiązań społecznych, który zyskuje na sile oddziaływania poprzez interakcje społeczne i budowanie relacji w świecie. Koncepcja samego siebie, czyli autodefinicja jest stale konfrontowana z tożsamością społeczną, która wypływa z otoczenia społecznego i grupowych kategorii opisu siebie. Interakcje społeczne, poczucie włączenia do grupy, identyfikacja z komórką społeczną są naturalnym etapem rozwoju tożsamości młodego człowieka (Brzezińska, 2000, s. 240–241). Wyróżnia się m.in. „tożsamość odzwierciedloną”, której formowanie zależy od subiektywnych ocen i percepcji innych osób (Jarczyńska, 2021, s. 156). W przestrzeni mediów cyfrowych zwyczajowo działania podtrzymujące więzi z grupą rówieśniczą zostały zastąpione komunikacją wirtualną (Eichhorn, 2019, s. 141–142). Relacje online są zatem naturalne dla młodych użytkowników sieci, którzy odnajdują w nowoczesnym środowisku internetowym spełnienie potrzeb rozwojowych, społecznych i tożsamościowych.

Tożsamość indywidualna i grupowa stanowią podstawowe filary dla kształtowania się tożsamości i pełnionych ról, najpierw na etapie dorastania, potem w okresie dojrzałości i starości. Istotą przemian tożsamościowych jest przejście od etapu tożsamości rozproszonej i niestabilnej do tożsamości świadomie ukształtowanej i stosunkowo niezmiennej. Młodzieńcza tożsamość jest pełna ambiwalencji i wahań, otwarta na możliwości i podejmowane próby zmian, które są wyrazem osobistych poszukiwań jednostki i testowania siebie w określonych rolach i sytuacjach społecznych. Okres adolescencji wiąże się z intensywną eksploracją i testowaniem, wchodzeniem w różnorodne role i dopasowywaniem ich do sytuacji społecznej. W dojrzałej tożsamości osoby dorosłej mamy do czynienia z wypełnianiem określonych ról społecznych według nauczonych i wypracowanych schematów, to czas spajania wielu tożsamości w jedną, spójną całość, będącą spoiwem życiowych doświadczeń i podejmowanych aktywności oraz ciągu sytuacji i zmieniającej się rzeczywistości społeczno-kulturowej (Brzezińska, 2000, s. 241).

Tożsamość w perspektywie dramaturgicznej a przestrzeń mediów społecznościowych

Jedną z bardziej wpływowych koncepcji tożsamości była ta zaproponowana przez Ervinga Goffmana, który wskazał na znaczenie interakcji społecznych dla formowania się tożsamości. Tożsamość aktora społecznego odnosi się do podmiotowej

orientacji jednostki, która poprzez wchodzenie w różne role społeczne tworzy wielowymiarowe identyfikacje częściowe składające się na tożsamość. W historii myśli nad tożsamością człowieka wspomina się o „zakładaniu masek” w zależności od sytuacji (za: Bokszański, 1989, s. 153). Goffman sprzeciwia się sprowadzeniu „ja” wykonawcy do odgrywanej postaci. Tożsamość wiąże się z aktorem społecznym, jednak to nie jednostka „ja” jest twórcą swej tożsamości, a cała sceneria jej działalności. Tożsamość tworzy się więc dzięki temu, iż podmiot staje się obiektem zainteresowania i interpretacji innych. Źródłem konstrukcji „ja” nie jest sam podmiot, a raczej publiczność, która uczestniczy w wystąpieniu i niejako nakłada swoje identyfikacje na aktora. Prowadzi to do sytuacji, w której widownia i odgrywana scena przyczyniają się do nadania pewnych elementów tożsamości performerera, niezależnie od jego podmiotowości (za: Bokszański, 1989, s. 153). Tożsamość jednostki jest efektem scenicznym i znajduje się w pewnej separacji od jednostki. Goffman do zobrazowania tej idei używa metafory „wieszaka”. Na wizerunku bądź osobie zostają „zawieszane” zbiorowe wyobrażenia składające się na tożsamość aktora (za: Bokszański, 1989, s. 153–154).

Tak nakreślona koncepcję tożsamości aktora interakcyjnego warto uzupełnić o znaczenie charakteru relacji, jakie łączą podmiot z innymi ludźmi. W zależności od tego, czy jednostkę łączą z innymi relacje, w których jednostka ujawnia swoją tożsamość, czy anonimowe, będzie wchodziła w inne role społeczne, będzie miała do odgrywania owych ról zupełnie inne nastawienie oraz inne zamiary wywołania określonych reakcji publiczności. W perspektywie dramaturgicznej, jaką reprezentuje Goffman, ważnym elementem są cechy nie tylko aktora, ale i widowni. Co istotne w odniesieniu do tożsamości w przestrzeni cyfrowej – aktor niekiedy jest zmuszany do odgrywania określonych ról poprzez wywierany wpływ lub sytuację społeczną. Typy relacji łączące podmiot z jego widownią warunkują procesy konstruowania tożsamości. W konkretnej grupie społecznej lub kręgu towarzysko-rodzinnym jednostka musi odgrywać takie role, jakich oczekują pozostali członkowie. Innymi słowy, charakter relacji społecznych determinuje zachowania i niejako zawęża spektrum działań, na jakie można sobie pozwolić (Bokszański, 1989, s. 154).

Erving Goffman zauważa, że działanie aktora odgrywającego swoją rolę przed określoną publicznością jest intencjonalne i zmierzające do wywołania konkretnego wrażenia. Oczekuje od swych widzów, że autokreacja i wynikające z niej działania zostaną właściwie zinterpretowane, czyli tak, jak jednostka zdążyła wcześniej założyć. To prowadzi Goffmana do stwierdzenia, iż podmiotem odgrywającym scenę kieruje celowa chęć wywołania wrażenia wśród innych; podmiot występuje nie dla samego siebie, a dla innych, których pragnie zainteresować swoją

osobą lub zachowaniem. Performer w tym wypadku skupiony jest na kreowaniu rzeczywistości, którą pragnie przedstawić swym widzom. Działania aktora przybierają formę iluzji i nierzadko nakierowane są na wywieranie wpływu, wywołanie określonych wrażeń i emocji, a nawet manipulację przekonaniem. Goffman używa sformułowania „cyniczna postać” w odniesieniu do praktyk aktora skupiającego uwagę publiczności, wskazuje na głęboko zakorzoną chęć kreowania własnego wizerunku i wywierania wpływu (Goffman, 2008, s. 47–48). Cyniczne bądź nie działania podmiotu odgrywającego rolę są wyrazem poszukiwania różnych identyfikacji, które nie są dalekie od zachowań internautów w przestrzeni mediów społecznościowych. Prowadzi to do sytuacji, w której kreacja i świadome modyfikacje wizerunkowe stanowią o obecności w cyberprzestrzeni, o popularności, rozpoznawalności i wpływie na innych (Tolentino, 2019, s. 18).

Koncepcja sceny, widowni i aktora wciąż koresponduje ze współczesnymi zjawiskami sfery mediów cyfrowych, jednak w oczach Tolentino iluzoryczność Internetu wyłania nowe struktury rodem z koszmarów, takie jak efekt lustra, echa i panoptykonu. Śledzące swych użytkowników platformy internetowe są jedną z inkarnacji owych „koszmarów”, w których pozorność wolności, wyboru i sprawczości podsycana jest kakofonią ideologii konsumpcjonizmu. Inwigilacja i obrót danymi personalnymi stały się nowymi formami opresji wobec internautów, a rzeczywistość social mediów zmusza ich do tworzenia złudnych autokreacji i zupełnie nowych identyfikacji (Tolentino, 2019, s. 18). Ochrona danych osobowych jest ważna w kontekście młodych internautów, którzy nie muszą być świadomi wymiarów inwigilacji i gromadzenia danych. Adolescenci są szczególnie narażeni na konsekwencje udostępniania zdjęć i filmów ze swoim wizerunkiem, nie tylko ze względu na pojawiającą się krytykę czy dyskryminację, ale dlatego, że Internet nie zapomina (Eichhorn, 2019, s. 50). Widoczność dzieci i młodzieży w sieci powinna być chroniona prawnie tak, aby mogły one świadomie kontrolować swoją tożsamość w Internecie. Kate Eichhorn wspomina o regulacjach zaproponowanych przez Komisję Europejską oraz władze stanu Kalifornia, które miałyby chronić obieg informacji osobistych w odniesieniu do dzieci i młodych dorosłych (Eichhorn, 2019, s. 52).

Zjawisko personalizowanych treści, dopasowywania informacji do preferencji potrzeb użytkowników sieci kreuje przestrzeń tzw. „baniak informacyjnych”, w których pojawiające się treści są względnie spójne i znajome, co wzmacnia jeszcze bardziej poczucie indywidualności. I właśnie to „szaleństwo” indywidualizmu, jak pisze Tolentino, stanowi problem w formowaniu się dojrzałej tożsamości zarówno w sieci, jak i realu. Silna koncentracja większości zjawisk internetowych wokół jednostki, jej osobistych przekonań i tożsamości, mająca swój skutek w „persona-

lizowaniu” treści potęguje przekonanie o „ja” jako kreatorze wspólnej przestrzeni medialnej, bez zważania na fakt, iż każdy zakłada swoje okulary, przez które ogląda świat. To natomiast przyczynia się do postrzegania samych siebie przez pryzmat tego, co dociera w formie postu, zdjęcia czy filmiku (Tolentino, 2019, s. 18–19). Innymi słowy, kształtowanie się tożsamości w przestrzeni cyfrowej zależy w dużej mierze od konsumowanych treści, reakcji emocjonalnych na pojawiające się informacje oraz rezerwuaru świadomych i nieświadomych kliknięć myszy. Zacieranie się granic pomiędzy fizyczną i wirtualną rzeczywistością warunkuje powstawanie różnych identyfikacji i permanentnych tożsamości. Za problematyczny uznają badacze status tożsamości wirtualnych, które z jednej strony traktowane są jako przejściowe formy zabawy i rozrywki, a z drugiej – jako uzupełnienie pełnej tożsamości w świecie fizycznym lub jej przedłużenie. Wchodzenie w role w świecie cyfrowym może mieć charakter wyłącznie rozrywkowy i świadomie kreujący różny od rzeczywistego wizerunek, jednak zarazem nastolatek może nie zauważać różnicy w identyfikacjach (Jarczyńska, 2021, s. 159). Tym samym tożsamość wirtualna może odpowiadać tożsamości w rzeczywistości dnia codziennego bądź ją przekraczać, czyli tworzyć tzw. „tożsamość wyidealizowaną” (Jarczyńska, 2021, s. 161). Wróćmy zatem na grunt teorii Goffmana. Można powiedzieć, że obecność aktora w sieci ma charakter dualny – z jednej strony jest odbiciem środowiska medium społecznościowego, interakcji z innymi użytkownikami, reakcji na posty, a z drugiej – występ aktora jest intencjonalny, nastawiony na zainteresowanie ze strony innych, ubarwiający obecność w sieci i dążący do zwrócenia uwagi odpowiednio dopasowaną kreacją.

Social media jako sfera nowych identyfikacji

Tworzenie alternatywnych wizerunków z pewnością nie jest zjawiskiem, które pojawiło się dopiero w epoce Internetu, ale znaczenie obrazu ciała nigdy wcześniej nie odgrywało tak ważnej roli w formowaniu tożsamości. Era cyfrowych urządzeń i mediów stała się przestrzenią bezprecedensowych zjawisk w odniesieniu do grupy najmłodszych użytkowników sieci. Eichhorn wskazuje na konsekwencje *image-making*, które szczególnie dotyczą dzieci i młodzież. Fotografowanie własnej osoby, robienie zdjęć typu selfie oraz filmiki domowej roboty są dzisiaj szerszymi inkarnacjami analogowych fotografii przeglądanych w towarzystwie rodziny. Orientacja na promowanie własnego wizerunku w sieci stała się praktyką tak dalece rozpowszechnioną, że normalizującą zachowania egocentryczne i narcystyczne. W procesie produkcji, nadawania i konsumpcji wirtualnych wizerunków

młodzież, według Eichhorn, odgrywa znaczącą rolę ze względu na ilość udostępnianych treści przez nastoletnich twórców, ich zasięg oraz wpływ na odbiorców (Eichhorn, 2019, s. 48).

Media społecznościowe (ang. *social media*) to aplikacje sieciowe tworzone w oparciu o standardy Web 2.0, których działanie związane jest z generowaniem dużej interaktywności, co ma umożliwiać użytkownikom tworzenie, wymianę i publiczne udostępnianie treści (Iwanowska, 2016, s. 172). Na gruncie psychologii, socjologii czy medioznawstwa istnieje wiele teorii mediów społecznościowych, jednak przy poszukiwaniu celów i przyczyn korzystania z serwisów internetowych warto odnieść się do nurtu funkcjonalistycznego, który podkreśla rolę użytkownika, a nie samego medium. Teoria korzystania i gratyfikacji zakłada, że użytkownicy social mediów są aktywnymi poszukiwaczami nagród i pozytywnych wzmocnień, które są reakcją na działania innych (Iwanowska, 2016, s. 172). Wpisuje się to w szerszy paradygmat *społeczeństwa sieci*, pojęcia zaproponowanego przez M. Castellsa, który podkreślał rolę struktury sieciowej jako czynnika kulturotwórczego. Wskazywał na nierozzerwalny związek między tożsamością a formacją sieci, w której nadmiar relacji wywołuje nowe rodzaje przywiązania do homogenicznej całości. Proces kształtowania się tożsamości rozumiany jest jako kulturowe odbicia w zewnętrznych atrybutach bądź ich zbiorach (za: Jarczyńska, 2021, s. 154–155). Innymi słowy, tożsamość w społeczeństwie sieciowym zależy od informacji, symboli i obrazów, jakie docierają do aktora społecznego, by ten mógł kreować siebie w relacji do innych. Internetowe wizerunki i autokreacje mają na celu przedstawienie podmiotu w najjaśniejszych barwach triumfu i sukcesu, zadowolenia z siebie i swojego życia, wskazanie wachlarza pozytywnych emocji – po prostu prezentacji siebie najlepiej jak to możliwe. Dlatego też serwisy social mediów przepełnione są zdjęciami uśmiechniętych wizerunków będących lepszą alternatywą dla codzienności (Tolentino, 2019, s. 13).

Struktura medium społecznego opiera się na ciągłym obiegu informacji nadawanej i odbieranej przez ogromną rzeszę użytkowników (Iwanowska, 2016, s. 173). To interaktywna, dynamicznie zmieniająca się siatka połączeń, w której użytkownik staje się zarazem producentem treści, nadawcą, jak i odbiorcą, a także żywym komentatorem i jednostką opiniotwórczą. Generowanie opinii w przestrzeni wirtualnej stanowi jedno z większych wyzwań XXI wieku w obliczu manipulowania danymi i gromadzenia danych o użytkownikach sieci. Tolentino wskazuje, iż opiniotwórcza rola mediów społecznościowych jest jawnym zagrożeniem dla jednostek i całych grup, które niejednokrotnie podlegają zmasowanej krytyce, dyskryminacji czy mowie nienawiści. „Niezdrowa orientacja na opinie”, jak pisze Tolentino, zakorzeniona w braku fizycznych interakcji społecznych

w świecie wirtualnym, ułatwia wydawanie polaryzujących osądów i krytycznych opinii. Hiperrzeczywistość w koncepcji Baudrillarda znajduje swoje współczesne odzwierciedlenie w obecności w sieci, gdzie cyfrowe poczynania internautów mają konsekwencje w świecie rzeczywistym i vice versa. To natomiast oddala od rzeczywistości życia i relacji, które w cyberprzestrzeni nabierają radykalnego i antagonistycznego charakteru (Tolentino, 2019, s. 21–22). W rzeczywistości nowych mediów ulega zniekształceniu również stosunek do autorytetów czy ideałów ważnych w wieku młodzieńczym. Idealizacji podlegają głównie osoby kreowane w social mediach, niezależnie od ich poziomu wykształcenia, doświadczenia zawodowego i życiowego, a nawet statusu społecznego. Idolami młodzieży nierzadko stają się osoby w ich wieku lub niewiele starsze, które zwiększają swoją rozpoznawalność za pomocą kontrowersyjnych, przemocowych lub przestępczych działań (Jarczyńska, 2021, s. 155).

W przestrzeni mediów społecznościowych i zintensyfikowanych relacji (w większości online) każda aktywność podlega ocenie i interpretacji ogromnej rzeszy znajomych. Większość z działań staje się publiczna, a chęć dzielenia się swoim życiem za pośrednictwem zdjęć i filmów zaciera granice prywatności. W tak budowanym kręgu znajomości wirtualnych trudno jest zachować swobodę odgrywania roli, każdy bowiem ruch może podlegać silnej krytyce (nie zawsze uzasadnionej). I tak jak w codziennych relacjach z innymi tożsamość wynika z kumulacji zbiorowych interpretacji „ja”, tak w przestrzeni mediów społecznościowych owe interpretacje są zwielokrotnione. Według Tolentino można mówić już o nowym imperatywie sfery social mediów: „Musisz załogować się do sieci, aby w ogóle istnieć” (Tolentino, 2019, s. 11). Uzależnienie swojego „bycia w świecie” od obecności w wirtualnych mediach stanowi wyzwanie w wymiarze społecznym, prawnym i etycznym. Eichhorn podkreśla, iż żyjemy w czasach „końca zapomnienia” (*the end of forgetting*), w których udostępniane zdjęcia i filmiki nie podlegają przypadkowemu obiegowi w sieci, ale są skrupulatnie wykorzystywane do budowania identyfikacji jednostki (Eichhorn, 2019, s. 50). Prawo do zapomnienia jest koncepcją wyrosłą wśród środowisk związanych z bezpieczeństwem danych w sieci, ochroną prywatności internautów i prawem do bycia anonimowym. Prawo do zapomnienia, oprócz oczywistych implikacji związanych z regulacjami prawnymi, ma również konsekwencje społeczne i moralne, co w wypadku najmłodszych użytkowników serwisów społecznościowych odgrywa znaczącą rolę (Eichhorn, 2019, s. 58). W powszechnym przekonaniu – w Internecie nic nie ginie, a każde wirtualne poczynania mogą zostać przypomniane na każdym etapie życia. Eichhorn sprzeciwia się zjawisku *społecznej pamięci* za pośrednictwem sieci, gdyż upatruje w tym niezdrowych zachowań piętnowania jednostek poprzez wydarzenia, w któ-

rych uczestniczyli w przeszłości, z czym lub kim się identyfikowali lub jakie poglądy jawnie popierali. W odniesieniu do adolescentów, których rolą jest wchodzenie w różne tożsamości, jest to eksperymentowanie z identyfikacjami i podejmowanie prób odseparowania się od wpływów środowiskowych w celu ukształtowania dojrzałej tożsamości. Prawo do zapomnienia w kontekście młodzieży to również możliwość samorozwoju poprzez podejmowanie samodzielnych decyzji bez obaw o swoją reputację. Eichhorn wskazuje, że proces dojrzewania wraz z etapem rozproszonej i niestabilnej tożsamości w czasach mediów społecznościowych upośledza etap wychowawczy i rozwojowy młodych ludzi (Eichhorn, 2019, s. 59). Według dobrze ugruntowanych teorii psycho-pedagogicznych okres moratorium charakteryzuje się podwyższoną ekspozycją jednostki na podejmowanie ryzyka, prawem do popełniania błędów i samodzielnej refleksji nad nimi czy nawet jawnego eksperymentowania z własnymi identyfikacjami (Eichhorn, 2019, s. 62).

Sfera Internetu zachęca użytkowników do dzielenia się swoimi życiowymi doświadczeniami i przemyśleniami, propaguje model forów dyskusyjnych, których uczestnikami są „prawdziwi” ludzie, czyli identyfikujący się z realnym wizerunkiem, miejscem pracy czy edukacji, wydarzeniami kulturalnymi, rodzinnymi itp. Nie bez przyczyny tworzenie wirtualnego wizerunku wymaga zamieszczenia zdjęcia profilowego oraz udostępniania fotografii z ważnych, ciekawych czy ekscytujących momentów uwiecznionych już nie tylko w pamięci urządzeń mobilnych, ale w ogólnodostępnej przestrzeni medialnej. Tożsamość w mediach społecznościowych stała się równie istotna jak ta w realiach życia codziennego – spotęgowła dbałość o *personal image*. W pierwszych dekadach istnienia Internetu wielu młodych ludzi traktowało cyberprzestrzeń jako sferę wolności, wyzwolenia i bezpieczeństwa, w której można wyrażać siebie bez ograniczeń. Z początku twórcy internetowych portali i blogów osobistych odzwierciedlali swoje prawdziwe nastawienia i tożsamość. Wielu amerykańskich młodych dorosłych identyfikowało się wówczas z grupami transpłciowymi, które umożliwiały im stosunkowo bezpieczne środowisko do poczucia się sobą i utożsamienia się z sobą. W końcu lat 90. XX wieku środowiska transpłciowej młodzieży w Stanach Zjednoczonych nie miały wielu możliwości do jawnego utożsamiania się z własną orientacją. Przestrzeń internetowa stała się więc idealnym miejscem do wyrażenia siebie i tworzenia swojej tożsamości (alternatywnej, widocznej bowiem wyłącznie online). Co więcej, ówczesne publikowanie i udostępnianie zdjęć, w szczególności prywatnych, nie było szeroko upowszechnione, co pozwalało na anonimowość (Eichhorn, 2019, s. 60). Wydaje się, iż współczesne interaktywne media społecznościowe wymuszają deklaratywne identyfikacje w obrębie ważniejszych sfer życia, poglądów czy osobistych preferencji. Egzystencja w sferze wirtualnej nie pozostaje jednak wolna

od problemów z „prawdziwością ja”. Jak wskazuje Tolentino, marzenia o prawdziwszych, lepszych wersjach siebie w sieci już dawno odeszły w zapomnienie, a platformy typu Facebook czy Instagram, których intencją z początku było łączenie ludzi w sieci, zaczęły proces społecznej alienacji. Co więcej, proklamowana wolność mediów społecznościowych zmieniła się w jej wypaczoną wersję. Tam, gdzie kiedyś istniała swoboda do „bycia sobą”, z czasem nastąpiło „przykucie do siebie” i swoich identyfikacji (Tolentino, 2019, s. 12).

Odbicia postmodernizmu w ekranach smartfonów

Multiplikacja światów, obrazów i wizerunków przedstawianych w mediach społecznościowych jest niejako odzwierciedleniem współczesnych przemian społeczno-kulturowych, które wyrastają z postmodernistycznej wizji człowieka zagubionego w nadmiarze informacji i wielości symboli. Cybal-Michalska wskazuje na bezpośrednią korelację pomiędzy kształtowaniem się tożsamości a ponowoczesnymi nurtami myśli humanistycznej, podkreśla nierozzerwalność koncepcji „ja” od szerszego kontekstu globalizującej się rzeczywistości. Obecny w narracjach Zygmunta Baumana zwrot ku chaotycznej i dynamicznie fluktuującej rzeczywistości, temporalności i niestabilności, zwielokrotnionej rzeczywistości ciągów obrazów i symboli znajduje swoje aberracje w nowoczesnych formach komunikacji i obecności w Internecie. Orientacja na ideologię konsumpcji, jak zauważa Cybal-Michalska, warunkuje egzystencjalne nastawienie młodzieży na tymczasowość, przyjemność i rozrywkę, a także symboliczną rywalizację, iluzję i złudzenie. To wszystko odnajdujemy w rzeczywistości wirtualnej, której wartościami spajającymi społeczność są właśnie kulturowe wytwory oraz wartość hedonizmu, indywidualizmu, niezależności i wolności w dokonywaniu wyborów. Obok takich zjawisk jak wzrost znaczenia działań marketingowych, promowanie różnorodnych stylów życia, możliwości spędzania czasu wolnego lub podejmowania nowych aktywności hobbistycznych, media społecznościowe dały rozkwit zintensyfikowanemu praktykom nadawania wartości jednostce za pośrednictwem symbolicznego prestiżu. W centrum zainteresowania internautów platform społecznościowych znajduje się zatem wielobarwny wachlarz doświadczeń konsumpcyjnych stanowiących o statusie materialnym. Zadaniem ponowoczesnego użytkownika social mediów jest więc tworzenie treści potwierdzających przynależność do wspólnoty idei konsumpcjonizmu i przyjmowanie jej uniwersalnych reguł. W symulowanym świecie cyfrowym stwarzamy się na „wzór i podobieństwo swoich własnych wytworów” (Melosik i Szkudlarek, 2009, s. 73). Zorientowanie tożsamości indy-

widualnej na kreowanie iluzorycznych wizerunków, kult ciała, permanentną autokreację stanowią wyraz globalnej zmiany kulturowej świata zachodniego nagradzającego swych internetowych turystów i włóczęgów wymagowaną widownią (Cybal-Michalska, 2006, s. 79–81). Symulacja przestrzeni cyfrowej, w której tak łatwo i chętnie odnajduje się współczesna młodzież, wzmacnia poczucie tożsamości fragmentarycznej, nieuporządkowanej i stworzonej z różnorodnych komponentów. Hiperrzeczywistość w teorii Baudrillarda jako przykład poszatowanej i niespójnej rzeczywistości jest odpowiedzią na rosnące poczucie zagubienia i lęków egzystencjalnych wypływających z braku stabilnych podstaw. Przeniesienie tożsamości do Internetu, sprowadzenie jej do cyfrowych znaków i symboli, oderwanie fizycznych atrybutów ciała i przeniesienie ich do przestrzeni symulacji i złudzenia jest kolejnym krokiem w stronę pogłębiającego się braku integralności jednostek (Cybal-Michalska, 2014, s. 57).

Środowisko, w jakim przychodzi dorastać młodemu człowiekowi, grupy rówieśnicze, z którymi spędza czas, oraz rodzina, która stanowi elementarną komórkę wychowawczą, mają niebagatelne znaczenie w budowaniu obrazu siebie i szukaniu odbić świata zewnętrznego we własnych strukturach postępowania. Stąd socjalizacja pierwotna i wtórna wraz z symboliczną relacją jednostki do świata kształtuje, modyfikuje i podtrzymuje młodą tożsamość targaną wątpliwościami, ambiwalencją i niepewnością. Społeczne konstruowanie tożsamości warunkuje zmienność w zależności od okresu historycznego, sytuacji społeczno-politycznej, postępu technicznego oraz etapu rozwojowego jednostki. Na uwagę zasługują jeszcze jeden czynnik – przywoływany wielokrotnie przez Baumana – jakim jest czasoprzestrzeń, a dokładniej – cyberprzestrzeń. Sfera wirtualnych doświadczeń w ostatnich kilkunastu latach stała się jedną z wiodących determinant społeczno-kulturowych przeobrażeń, a w tym transformacji tożsamościowych. Ciekawe refleksje przynosi w tym obszarze myśl fenomenologiczna i psychologia egzystencjalna, która wskazuje na ścisłą korelację człowieka z jego doświadczeniami życiowymi i konstytuuje pojęcie tożsamości refleksyjnej. Cybal-Michalska podkreśla, że tożsamość podmiotu podlega permanentnej zmianie, a jej konstruowanie w rzeczywistości społeczno-kulturowej ma charakter ciągły. Można więc skonstatować, iż młoda tożsamość formułująca się w okresie adolescencji i wczesnej dorosłości ujawnia się w sposób relacyjny i procesualny, a także powstaje w wyniku dialektycznego odbicia „ja” od „innych” i świata zewnętrznego. W obliczu ogromnej popularności i zależności od social mediów takie aspekty tożsamości stanowią o uwikłaniu jednostki w przestrzenie wirtualne, które istotnie przenikają do myślenia o samym sobie (Cybal-Michalska, 2006, s. 89–91). Co więcej, kwestie permanentnej autokreacji oraz konieczności dopasowywania się do zmienności świata prowadzą do pytań

o możliwość stworzenia dojrzałej tożsamości, która stanie się źródłem satysfakcjonującego życia. Psychologicznymi wskaźnikami uformowanej identyfikacji są bowiem pewność siebie, poczucie własnej wartości, odczuwana akceptacja ze strony innych oraz ogólna subiektywna ocena poczucia dobrostanu (Cybal-Michalska, 2014, s. 52). Wyróżnikiem ponowoczesnej tożsamości, której odbicia można odnaleźć we współczesnych formach relacjonowania swojego życia, jest pełna dowolność w wybieraniu identyfikacji i przybieraniu rozmaitych wizerunków w zależności od chęci i potrzeb podmiotu. Jednostka nie musi mieć koherentnej koncepcji siebie, a swobodne meandrowanie pomiędzy różnymi tożsamościami wzbogaca ją o nowe doświadczenia i perspektywy. Ponowoczesne identyfikacje nie zakładają jednolitego utożsamienia się z poglądami lub grupami, ale otwierają dowolność wyboru w autokreacji siebie i swojego życia (Cybal-Michalska, 2014, s. 53) Zbyszko Melosik i Tomasz Szkudlarek podkreślają, że „autokreacja to wolność stawania się kimkolwiek: stawanie się jest ukierunkowane, kimkolwiek jednak kierunek mu odbiera. Nie jestem wolny, gdy osiągam cel; nie jestem sobą, gdy staję się kimś” (Melosik i Szkudlarek, 2009, s. 72). W tak sformatowanej identyfikacji liczy się narracja, opowiadana biografia i subiektywna historia podmiotu, a nie obiektywna prawda, która może okazać się niewystarczająco atrakcyjna dla widowni.

Odniesienia do fizyczności, cielesności i wizerunku stanowią wyróżniający się nurt w myśli postmodernistycznej. Kategorie estetyczne piękna i atrakcyjności związane są z kulturowym obrazem ciała, który w oczywisty sposób zmienia się w różnych okresach historycznych. Dla człowieka ponowoczesnego ważnym elementem budowania własnych identyfikacji jest kategoria atrakcyjnego ciała i młodości popularyzowana we współczesnej kulturze masowej oraz w dyskursie publicznym. Wizerunek osoby zostaje sprowadzony wyłącznie do powierzchownej cielesności, a tożsamość kształtowana jest przez obrazy ciała. Znaczącym elementem kształtowania się autoidentyfikacji i podstaw dojrzałej tożsamości są diagnozy cech wizerunkowych, tj. obrazu ciała i wyglądu zewnętrznego w relacji do wizerunków innych osób. Można zatem uznać, iż ciało i cielesność w ponowoczesności są społecznie konstruowane i podlegają fluktuacjom w zależności od kontekstów, dyskursów i opinii. Normatywny wymiar tożsamości i postrzegania własnej cielesności ma związek z powszechną akceptacją obowiązujących wzorów kulturowych, a także akceptacją grupy społecznej, w obrębie której pewne wartości, reguły i normy są wiążące dla jej członków (Cybal-Michalska, 2014, s. 56). Melosik wspomina o dyskursywnej kategorii kontroli nad ciałem, która znajduje swoje odbicie w kontroli nad tożsamością. Jeśli formowanie się obrazu ciała i wizerunku jest jedną z inkarnacji współcześnie kreowanych identyfikacji, to sposób, w jaki obejmujemy kontrolę nad naszym ciałem, ma jednocześnie implikacje z kontrolowaniem

własnej tożsamości zależnej od symbolicznego wyglądu (Melosik, 2010, za: Cybal-Michalska, 2014, s. 57). Ponowoczesne przeobrażenia tożsamości osobistej są więc przeniesieniem akcentu z wnętrza na to, co powierzchowne. To, co zewnętrzne, poddające się zmianom i kontroli, ulega radykalnym modyfikacjom i wpływa na subiektywne poczucie tożsamości oraz warunki jej kształtowania (Cybal-Michalska, 2014, s. 60).

Podsumowanie

W nawiązaniu do koncepcji konstruktywizmu społecznego można przyjąć, że tożsamość indywidualna silnie zakorzeniona w przemianach tożsamości społecznej warunkowana jest przez okoliczności i sytuacje, w jakich jednostka się znajduje. Jedną z takich przestrzeni są media społecznościowe, które współcześnie w większości zastąpiły tradycyjne interakcje grupowe na rzecz ich wirtualnych odpowiedników. Stąd można przyjąć, iż cyberprzestrzeń stanowi istotny element w budowaniu obrazu siebie i perspektyw, w jakich młody człowiek odnajduje siebie wśród innych (podobnych i różnych sobie). Medialny charakter ponowoczesnej tożsamości staje się przyczynkiem do poszukiwania akceptacji ze strony innych osób, a także potęguje lęk wykluczenia czy niedopasowania społecznego. Życie zapośredniczone skłania jednostkę do rewidowania własnej osoby, własnych decyzji i zachowań w odniesieniu do innych ludzi, wykreowanych wizerunków lub obowiązujących modeli i trendów. W celu uniknięcia alienacji jednostka skupiona jest na dopasowywaniu swojej tożsamości do istniejących wzorów oraz do uzgadniania trwalszych i przejściowych identyfikacji (Cybal-Michalska, 2006, s. 58). Obecność w mediach społecznościowych nie redukuje w żadnym stopniu owych tożsamościowych dążeń do wizerunku perfekcyjnego ciała, a wręcz legitymizuje proces upubliczniania własnego wizerunku. Tożsamość ponowoczesna znajduje swoje inkarnacje w udostępnianiu przez miliony ludzi zdjęć, krótkich filmów i postów na swój temat. Przeniesienie dużej części życiowych aktywności do sieci, w szczególności w grupie najmłodszych internautów, stwarza warunki do wyłaniania się nowych form komunikacji, zawiązywania relacji społecznych oraz kształtowania się tożsamości indywidualnej i grupowej. Przestrzeń mediów społecznościowych przeobraża się w rezerwuar pamięci zbiorowej, w której wszelka aktywność monitorowana jest przez ogromną rzeszę znajomych. Młodzieżowe autokreacje i tożsamościowe eksploracje, tak ważne w okresie adolescencji, przybierają nowe formy w obliczu mediów społecznościowych i powszechnego dostępu do „rzeczywistych-nierzeczywistych ideałów”.

Bibliografia

- Boksański, Z. (1989). *Tożsamość – interakcja – grupa. Tożsamość jednostki w perspektywie teorii socjologicznej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Brzezińska, A. (2000). *Spoleczna psychologia rozwoju*. Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Cybal-Michalska, A. (2006). *Tożsamość młodzieży w perspektywie globalnego świata. Studium socjopedagogiczne*. Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Cybal-Michalska, A. (2014). Tożsamość w ponowoczesności: przyczynek do refleksji na temat społecznej konstrukcji obrazu ciała. W: Z. Lew-Starowicz, K. Waszyńska (red.), *Przemiany seksualności w społeczeństwie współczesnym* (s. 51–62). Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Czerwińska-Jasiewicz, M. (2015). *Psychologia rozwoju młodzieży w kontekście biegu ludzkiego życia*. Wydawnictwo Difin.
- Eichhorn, K. (2019). *The end of forgetting. Growing up with social media*. Harvard University Press.
- Goffman, E. (2008). *Człowiek w teatrze życia codziennego* (H. Datner-Śpiewak, P. Śpiewak, tłum.). Wydawnictwo Aletheia.
- Iwanowska, M. (2016). Zrozumieć media (społecznościowe). Perspektywa psychologiczna. W: M. Łosiewicz, A. Ryłko-Kurpiewska (red.), *Media, biznes, kultura* (t. 3: *Rzeczywistość medialna: formy, problemy, aspiracje*, s. 169–186). Novae Res-TrueSign.
- Jarczyńska, J. (2021). *Tożsamość młodzieży w świecie mediów cyfrowych. Znaczenie i funkcje mediów cyfrowych w procesie kreowania tożsamości dorastających osób*. Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Mead, M. (1978). *Kultura i tożsamość. Studium dystansu międzypokoleniowego* (J. Hołówka, tłum.). Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Melosik, Z., Szkudlarek, T. (2009). *Kultura, tożsamość i edukacja. Migotanie znaczeń*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Tolentino, J. (2019). *Trick mirror: reflections on self-delusion*. Penguin Random House.